

Quan l'esport es fa art

Honoré Daumier, geni de la caricatura

R. BALIUS I JULI

Des de fa molts anys m'ha interessat estudiar els artistes plàstics que tinguessin obra de temàtica esportiva i poder escriure sobre ells per donar a conèixer les característiques d'aquesta esmentada i especial realització artística. A vegades he quedat impressionat, i molt, per la importància i la magnitud de la producció d'un artífex, però no he trobat en ella motius que em permetessin situar-la per algun aspecte dins l'ambient de les me-

ves recerques. Aquest ha estat el cas d'Honoré Daumier, probablement el més qualificat dels dibuixants caricaturistes, il·lustradors i fins i tot destacat pintor del segle XIX. Daumier era un extraordinari testimoni crític de la seva època, tant en el terreny polític com en el social. Fa temps, Núria Puig, catedràtica de Sociologia de l'INEFC i bona amiga, coneixedora de les meves afeccions artístic-esportives, va fer-me arribar gentil-

Figura 1

–Perdoni, Sr. Alcalde... tindria vostè l'amabilitat d'indicar-me si esta permès nedar aquí?

ment un bonic llibre de caricatures, titulat *Badefreuden mit Daumier* (*Alegries del Bany amb Daumier*), versió alemanya de l'obra *Les Baigneurs* (*Els banyistes*) d'Honoré Daumier. Evidentment no eren dibuixos d'esport, però sí que eren i són un monument de crítica satírica i social, d'allò que significaven els banys públics i privats a la meitat del segle XIX. Era la motivació que necessitava per poder explicar qui va ésser Honoré Daumier.

Honoré Daumier va néixer a Marsella l'any 1808 en el si d'una família modesta. El seu pare era mestre vitraller amb pretensions literàries, que havia escrit poemes, tragèdies i odes. Als 7 anys d'Honoré la família es traslladà a París, ciutat on als 12 anys començà a treballar com a missatger d'un tribunal de Justícia; entre encàrrec i encàrrec acudia amb freqüència al Musée du Louvre, interessant-se per Rubens, Rembrandt i Goya. Cap els 14 anys fa de dependent d'una llibreria del Palais-Royal, propera al mercat d'estampes de Lenoir i Jauffrey. Quasi simultàniament l'artista va esdevenir alumne de l'estudi, d'Alexandre Lenoir, un amic del seu pare, pintor i arqueòleg, professor a "l'Athénée royal des arts" de París, on va aprendre a dibuixar i pintar, començant la seva carrera artística realitzant anuncis publicitaris. A "l'Académie Suissa" i a "l'Académie Boudin" troba els pintors Théodore Leblanc, Louis-Henri de Rudder, Philippe Auguste Jeanron i al escultor Antoine-Auguste Préalt. Entre 1822 i 1824 va realitzar els primers assaigs en litografia, seguint la tècnica descoberta en 1796 per Senefelder que, aleshores, prestava un important servei a la premsa de París, perquè permetia difondre les informacions aparegudes en els diaris estrangers.

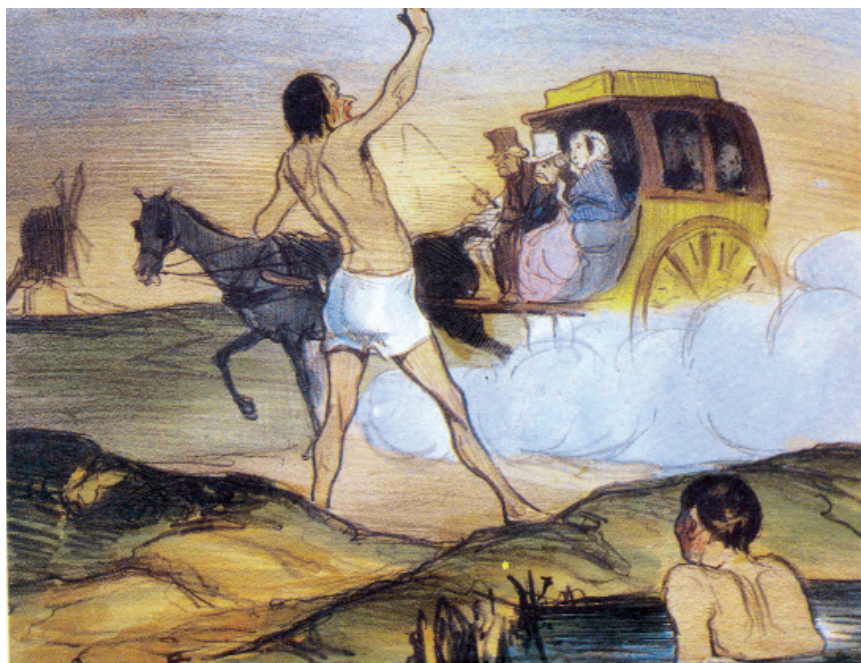
En 1828 realitza les primeres litografies per *La Silhouette*, i el 1830 inicia la que seria llarga col·laboració en *La Caricature*; ambdues publicacions havien es-

Figura 2

Classes mútues. "Ànims, vell! Les bombolles no són fanalets. Aguanten l'aigua."

Figura 3

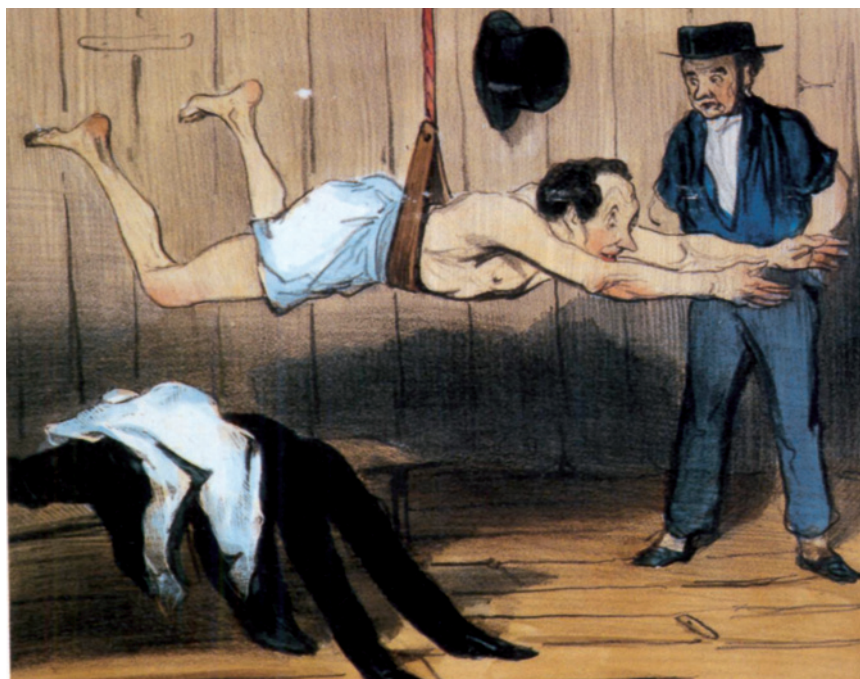

—Cotxer! Té dos seients lliures?

tat fundades i eren propietat de Charles Philipon, enemic declarat del règim del rei Louis-Philippe d'Orleans. Daumier estava molt sensibilitzat contra les injustícies de la monarquia i la seva ironia i sàtira, animades d'un subtil humorisme, són característiques de les seves múltiples caricatures i li proporcionen una gran popularitat. *Le Caricature*, fins abans de 1834, havia estat clausurada més de 26 vegades i Philipon havia estat empresonat i multat en diferents ocasions. En 1832 Honoré inicia la seva col·laboració en *Le Charivari*, fundat també per Philipon i especialment dirigit a la lluita política i a ocupar el lloc de *La Caricature* quan aquesta era castigada. Justament aquell any, en una caricatura anomenada "Gargantua" (gegant golafre i devorador insaciable, protagonista de la novel·la homònima de François Rabelais), Louis-Philippe era cruelment satiritzat per Daumier, destacant especialment el seu desagradable cap en forma de pera, que menjava tot allò que el poble es veia obligat a proporcionar-li en forma d'impostos. Per aquesta caricatura del "cap de pera", que l'artista prodigava amb freqüència, va ser multat i condemnat a 6 mesos de presó a la Sainte-Pélagie. Fins aleshores Daumier gravava de 4 a 8 pedres litogràfiques a la setmana, que li exigia Philipon, per plasmar les caricatures, la qual cosa l'impedia dedicar més temps a la pintura, fet que el preocupava profundament, perquè ell es considerava especialment pintor. També per indicació de Philipon va publicar entre 1831 i 1833 una sèrie de retrats caricaturescos de polítics del seu temps, dels quals va realitzar 45 bustos en terracota policromada; d'aquests s'en conserven 36 reproduccions en bronze.

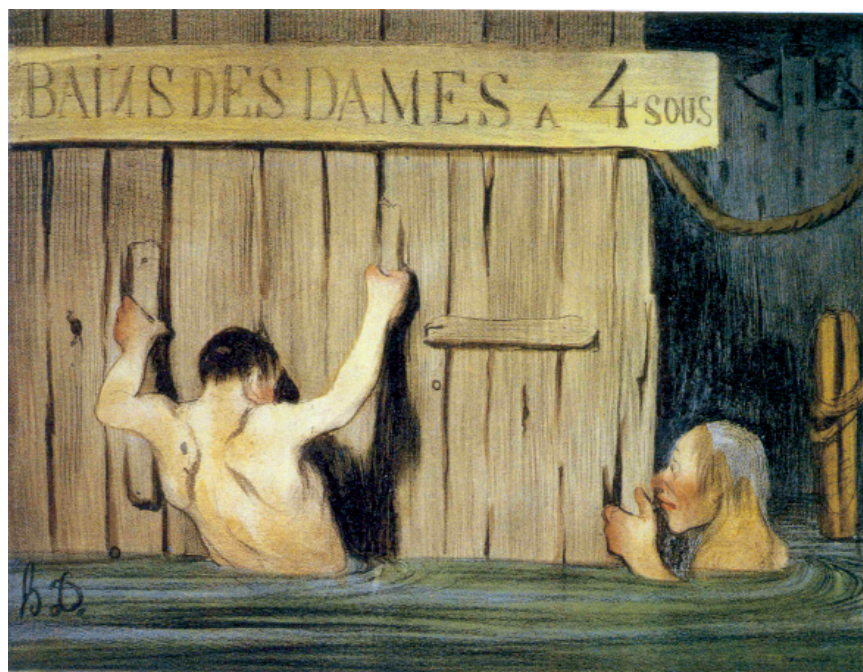
En 1833, després de l'empresonament de Daumier, es van adoptar-se lleis sobre la censura, que van provocar que

Figura 4

Exercici en sec. "Si s'ha realitzat aquest exercici durant tres mesos de forma ininterrompuda i és traslladat sense miraments a la «categoria de peix»... llavors fins i tot el més tímid pot demostrar el seu art sense cap temor."

Figura 5

Bany de dones a "4 sous". "Perdó, observin únicament a la grassa Fifi... tothom s'hauria jugat el cap a en que al natural semblaria una Venus...quina porqueria!"

aquest abandonés la sàtira política i es veies obligat a dedicar-se a la crítica costumista. Són d'aquesta època les sèries "Robert Macaire", "Moeurs conjugales" ("Costums conjugals"), "Profils et silhouettes" ("Perfils i siluetes"), "Les Canotiers parisiens" ("Els Remers parisencs"), "Les Bas-bleus" ("Les Mitges-blaves"), "Pastorales" ("Pastorals"), "Histoire ancienne" ("Historia antiga"), "Les Bons Bourgeois" ("Els Bons Burgesos"), "Les Gens de Justice" ("La Gent de la Justícia"), "Le journée de M. Coquelet" ("La jornada de M. Coquelet"), "Les Philanthropes du jour" ("Els Filantrops del dia"), "Actualité" ("Actualitat"), "Les Baigneuses" ("Les Banyistes"), "Les Baigneurs" ("Els Banyistes"). En cada una d'aquestes sèries aborda de forma crítica i satírica un tema d'actualitat a través de múltiples personatges caricaturescos.

Després de la revolució de 1848, que va provocar l'abdicació del rei Louis Philippe i la proclamació de la Segona República, Daumier es retroba amb la seva producció de sàtira política. Va participar en un concurs governamental sobre la figura de la República, on va ser seleccionat. No va acabar l'obra, però aquesta es troba en el Musée D'Orsay. Quan entre 1858 i 1960 es acomiadat de *Le Charivari* perquè els seus dibuixos són massa subversius, decideix dedicar-se únicament a la pintura. A la mort del director Philipon, en 1863, es reintegra de nou a la revista, on en 1872 publica l'última caricatura.

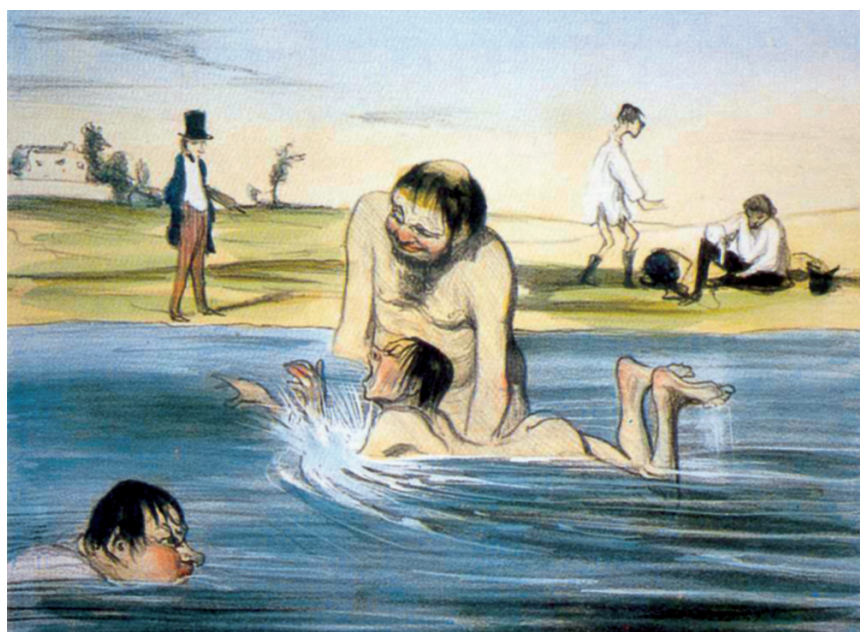
En les seves pintures no hi ha ironia, sinó un cert grau de romanticisme. Daumier era un dels pocs artistes romàntics com a pintor. Durant tota la seva vida, el públic es va mostrar indiferent pel seu treball pictòric. Havia exposat en els Salons de París dels anys 1849, 1851, 1861 i 1869, però solament va realitzar una exposició individual. Va ésser quan

Figura 6

Escolti, vostè està en la millor edat. Quan un home és tan elegant i es manté tan bé sobre l'aigua el monitor s'alegra! Prenguis seriosament les classes, begui de quan en quan un parell de vasos i podrà competir amb tothom.

Figura 7

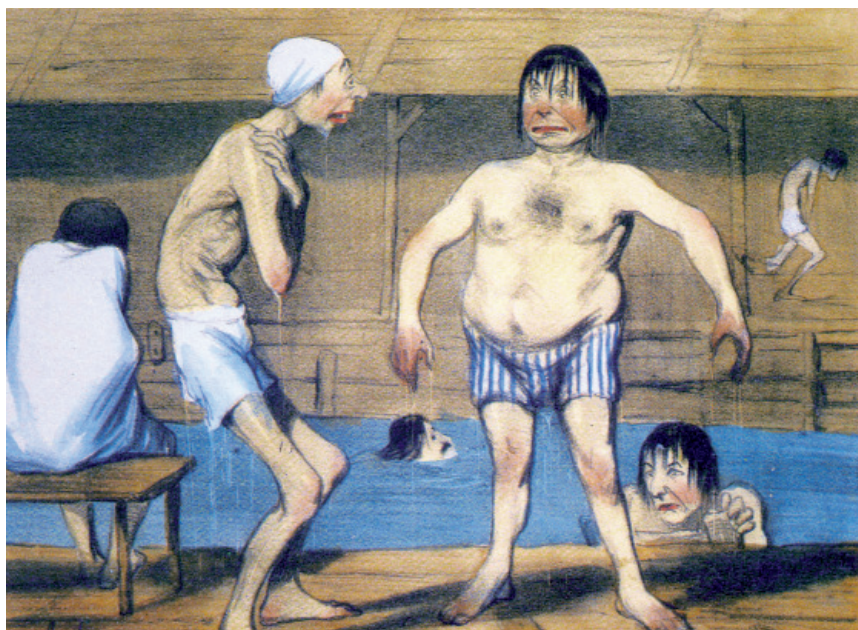
Aquí teniu un delfí dimoniet! Sempre estaria a l'aigua si no el traguéssim.

alguns amics, per animar-lo, van organitzar-ne una a París un any abans de la seva mort, en la qual s'exposaren 97 quadres. Malgrat això, Charles Baudelaire deia que en aquella època, únicament hi havia a París dues persones que dibuixessin tan bé com Delacroix. Una era Daumier, l'altra, Ingres. Per a ell Daumier, era "Un dels homes més importants de l'art modern".

Cap el 1865 Daumier té dificultats financeres i es trasllada a Valmondois, localitat a alguns quilòmetre de París, a una casa que li va deixar el seu amic Corot. Aquest va comprar secretament per a Daumier una casa i li va escriure: "Vell camarada, tinc una caseta que no utilitzo a Valmondois. Penso poder oferir-li a vostè, i com que crec que es una bona idea, ja la he inscrit al seu nom en el notari". Aquest gest li va donar al artista alguns anys de serenitat i tranquil·litat. Honoré Daumier va morir a Valmondís en 1879. Un any després, per concessió de l'Estat, va estar exhumat del cementiri de Valmondís i traslladat al cementiri de Père Lachaise de París, al costat del seu amic Corot.

L'obra de Daumier és immensa en quantitat i qualitat. Navegant per Internet es fa palès aquest fet, perquè quasi m'atreveria a dir que és possible trobar referències de les seves 4.000 litografies, del seus 800 dibuixos, de les seves 300

Figura 8

De cap manera torno a entrar aquí dins...Crec hi han crancs

pintures i de les seves escultures.

Les Baigneurs (Els Banyistes). El 2 d'agost de 1843, va anunciar-se a *El Chirivari* la publicació d'un àlbum de 30 litografies d'Honoré Daumier titulat "Les Baigneurs". Estava integrat per litografies que s'havien publicat al periòdic entre l'11 de juny de 1839 i el 19 de setembre del 1842. Es tracta d'un conjunt de dibuixos grotescos i divertits sobre escenes de bany, a l'aire lliure o en cases de bany. Aquestes aleshores eren relativa-

ment modernes, perquè varen ser conegudes a finals de segle XVIII. Els personatges són especialment homes, alguns pocs d'ells amb aspecte de polítics, soldats o policies.

Daumier havia tractat en altres ocasions el tema dels banys, a les sèries: "Les Baigneuses", 1847 ("Las Bañistas"); "Croquis aquatique", 1853-1856 ("Croquis aquàtic"); i "Croquis d'été", 1853-1865 ("Croquis d'estiu").